

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЛІТВІНЯК ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК [81-115+81'25](477)"19":001:81-051Ю.Жлуктенко

**ВНЕСОК ПРОФЕСОРА ЮРІЯ ОЛЕКСІЙОВИЧА ЖЛУКТЕНКА
В РОЗВИТОК ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА І
КОНТРАСТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В УКРАЇНІ**

10.02.16 – перекладознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ-2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ЗОРІВЧАК Роксолана Петрівна,
Академік АН ВШ України,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри перекладознавства
і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ЧЕРЕДНИЧЕНКО Олександр Іванович,
Академік АН ВШ України,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри теорії та практики перекладу
з романських мов імені Миколи Зерова

кандидат філологічних наук,
СТАСЮК Богдан Вікторович,
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
старший викладач кафедри перекладу, прикладної
та загальної лінгвістики

Захист відбудеться 26 грудня 2016 р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.11 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ бульвар Тараса Шевченка, 14, ауд. 63.

Із дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці імені М. О. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, Київ, вул. Володимирська, 58, к. 12.

Автореферат розіслано 22 листопада 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук

Л. В. Клименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертацію присвячено науковій спадщині професора **Юрія Олексійовича Жлуктенка** (31.08.1915 – 04.02.1990) – українського мовознавця, доктора філологічних наук (1969), професора (1969), іноземного члена Фризької Академії (1987 р., Нідерланди). Він – людина енциклопедичної думки, соціолінгвіст, перекладознавець, контрастивіст, германіст, педагог, лексикограф, методист і перекладач. Як дослідник, професор зумів поєднати різні галузі філологічного знання і стати центром і, водночас, рушієм наукових досліджень у 1960-1980-х роках ХХ ст. Усі його дослідження відрізняються новизною, а деякі навіть стали основоположними у своїх напрямках, чому сприяли оригінальність підходів та наукова відвага вченого.

Багатогранність інтересів Ю. Жлуктенка передбачає розлоге дослідження, що своїм обсягом значно перевищило б можливості однієї дисертації. Тому ми обмежилися розглядом внеску вченого до перекладознавства й контрастивної лінгвістики (далі – КЛ) в Україні. Вибір саме цих галузей спричинений тим, що, на відміну від, зокрема, соціолінгвістики, більшість напрацювань Ю. Жлуктенка у цих сферах не отримали монографічного викладу, а, отже, потребують систематизації.

Актуальність теми зумовлено необхідністю всебічного вивчення та систематичного осмислення наукової та перекладацької спадщини Ю. Жлуктенка у галузях перекладознавства і КЛ, а також визначення ролі професора в поступі цих дисциплін в Україні, що в кінцевому результаті доповнить сучасні уявлення про їхній розвиток.

Такий підхід передбачає розгляд особистості науковця не в ізоляції, а в широкому контексті наукової та історичної епохи, а також зіставлення деяких характерних для періоду 1960-1980-х рр. поглядів із сучасними надбаннями науки. Цей підхід відповідає сучасним тенденціям у перекладознавстві (передусім, українському), а також у сучасній науці загалом, яка розвивається в межах антропоцентричної парадигми, що передбачає особливу увагу до особистості та її ролі для людства чи окремої спільноти.

Важливою видається й потреба “віднайдення місця” окремих постатей в історії українського перекладознавства і КЛ та окреслення їхньої вагомості в цих галузях знання, а також установлення безперервності зв’язку між ними та їхніми науковими попередниками і послідовниками. Такий підхід передбачає створення відносно цілісної історичної картини і сприяє систематизації, категоризації та усвідомленню ролі Ю. Жлуктенка в зазначених сферах.

Інтелектуальну біографію Ю. Жлуктенка досліджували Н. Биховець, Н. Жлуктенко, Р. Зорівчак, С. Семчинський, О. Чередниченко. Попри вагомість цих статей і розвідок, вони не дають всеохопного наукового портрету професора Ю. Жлуктенка як перекладознавця та контрастивіста. Тому є потреба уважніше розглянути наукову і перекладацьку спадщину Ю. Жлуктенка, систематизувати її й оцінити її роль у контексті епохи та з огляду на сучасний стан розвитку науки.

Зв’язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в рамках комплексних наукових тем кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка “Удосконалення методики перекладу

різножанрових текстів з українською та англійською мовами як робочими” (номер державної реєстрації 0111U008011) та “Актуальні питання англо-українського перекладу на початку ХХІ сторіччя” (номер державної реєстрації 0114U000868), які затвердило Міністерство освіти і науки України. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої Ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 25/2 від 23 лютого 2013 року).

Мета дослідження – виявити, описати і систематизувати погляди Ю. Жлуктенка на перекладознавство і КЛ, щоб визначити його роль у розвитку цих галузей.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

1) описати і пояснити передумови та сутності процесів формування поглядів науковця та його вплив на подальший розвиток філологічної науки в Україні;

2) систематизувати перекладознавчі думки Ю. Жлуктенка та віднайти їхнє місце в рамках українського (радянського і пострадянського) і світового перекладознавства ХХ століття;

3) випрацювати схему аналізу перекладів, здійснених Ю. Жлуктенком, та застосувати її до його перекладів;

4) систематизувати доробок Ю. Жлуктенка у галузі КЛ та висвітлити його роль у впровадженні в українську науку КЛ як окремої складової, щільно пов’язаної з перекладознавством;

5) систематизувати результати дослідження і сформувати цілісне уявлення про діяльність Ю. Жлуктенка у досліджуваних галузях, а відповідно й визначити його місце в їхній історії.

Багатоплановість дослідження визначає комплексність підходів та **методів**. Для досягнення поставлених завдань використано антропологічний підхід, методи дедукції, індукції, аналізу, синтезу, історичний метод, описовий метод, герменевтичний метод, біографічний метод, перекладознавчий аналіз, діалектичний метод, аналіз оцінки якості перекладу, а також принцип історизму і систематичний принцип, метод кількісних підрахунків.

Об’єкт дослідження – система поглядів Ю. Жлуктенка на перекладознавство, переклад, КЛ та, частково, інші галузі мовознавства.

Предмет дослідження – роль Ю. Жлуктенка у розвитку перекладознавства і КЛ в Україні.

Матеріал дослідження включає наукові праці Ю. Жлуктенка з перекладознавства і КЛ, соціолінгвістики і методики викладання, його переклади з англійської та фризської мов. Для простеження зв’язків зі світовими тенденціями в перекладознавстві й КЛ, а також для підтвердження тяглості української перекладознавчої традиції залучено окремі публікації фахівців з перекладознавства і КЛ ХХ – початку ХХІ ст.

Наукова новизна дослідження полягає в його багатоаспектності й випрацюванні комплексного підходу до наукового і перекладацького доробку Ю. Жлуктенка. Зокрема, у дисертації *вперше*: а) досліджено й систематизовано концепції Ю. Жлуктенка щодо розвитку перекладознавства, КЛ, зокрема контрастивної лексикології, крізь призму його загальномовознавчих і соціолінгвістичних поглядів; б) обґрунтовано погляди Ю. Жлуктенка на окремі

перекладознавчі проблеми як елементи цілісної системи перекладознавчих поглядів вченого; в) апробовано перекладознавчу систему Ю. Жлуктенка на основі його перекладів з англійської мови; г) проведено аналіз наукового перекладу Ю. Жлуктенка – книги У. Вайнрайха “Languages in Contact” за функційним підходом та з погляду принципів перекладу мовознавчої літератури, внаслідок чого визначено підходи Ю. Жлуктенка до перекладу гуманітарної (мовознавчої) літератури та його вагомості для становлення соціолінгвістичної терміносистеми; г) представлено комплексний розгляд досягнень Ю. Жлуктенка як перекладознавця, контрастивіста й перекладача, а також як лексикографа й германіста у нерозривному зв’язку з іншими аспектами його наукової, творчої та громадської діяльності; д) введено в науковий обіг джерельний матеріал про Ю. Жлуктенка як перекладача, зокрема щодо неопублікованих перекладів балад про Робіна Гуда, які Ю. Жлуктенко зробив разом зі своїм братом В. Жлуктенком.

Теоретична цінність роботи полягає в поглибленні методології наукової характеристики дослідника в галузі перекладознавства і КЛ. Принципи, які лежать в основі дослідження, можна екстраполювати на аналіз внеску інших перекладознавців та контрастивістів.

Практична цінність дослідження полягає в можливості використовувати результати дослідження у курсах з КЛ, перекладознавства, соціолінгвістики, теорії і практики художнього і наукового перекладу, а також у проведенні досліджень з перекладознавства, КЛ і гуманітарного перекладу; окремі міркування придатні до застосування при перекладі художніх та наукових текстів, а також у критиці таких перекладів.

З огляду на вказане вище, на захист винесено такі **твердження**:

1. Персонологічний, історичний та антропоцентричний підходи дозволяють цілісно представити доробок вченого в контексті сучасної йому епохи та встановити, що наукова діяльність Ю. Жлуктенка зумовлена його заангажованістю поступом галузей, мало розвинених в Україні в 60-80-х рр. ХХ ст. Мета вченого – дати поштовх подальшому розвитку перекладознавства, контрастивної лінгвістики, соціолінгвістики та інших дисциплін. На це була спрямована як його наукова, так і організаційна діяльність.

2. Свідомою настановою Ю. Жлуктенка-перекладача з маловідомих в Україні мов було ознайомлення читача з новими культурами та заповнення прогалін в українській перекладній літературі. Робота Ю. Жлуктенка з творами фризської й фламандської літератур продовжила традицію перекладів із маловідомих мов.

3. Перекладознавчі погляди Ю. Жлуктенка складаються у цілісну систему, в центрі якої стоїть оцінка якості (художнього) перекладу. Ця система сформувалася на відносно пізньому етапі наукової діяльності Ю. Жлуктенка та підтверджує тяглість української перекладознавчої традиції й відображає впливи реалістичного напрямку перекладознавства.

4. Система перекладознавчих поглядів Ю. Жлуктенка цілком застосовна до аналізу перекладних художніх текстів. При цьому його власні “ранні” переклади з англійської мови засвідчують постійність деяких постулатів цієї системи та відносну “новизну” інших.

5. Науковий переклад Ю. Жлуктенка виник завдяки власному інтересу вченого до вивчення мовних контактів і був спрямований на розширення наукових горизонтів. Конкретні підходи та прийоми продиктовані чинними на той час нормами й вимогами до наукового перекладу, а подекуди й ідеологічними чи цензурними міркуваннями. Робота Ю. Жлуктенка з доповнення книги коментарями та бібліографією виходить за рамки типово перекладацьких обов'язків та характеризує Ю. Жлуктенка як глибокого дослідника цих питань.

6. “Порівняльна граматики української та англійської мов” Ю. Жлуктенка заклала принципи та основи зіставних досліджень цих двох мов та стала прототипом наступних праць такого характеру. В деяких із них її вплив відчувається особливо сильно.

7. Ю. Жлуктенко – засновник теоретичних та піонер прикладних досліджень з КЛ в Україні. Його праці з теоретичної КЛ гармонійно доповнюють тогочасні східноєвропейські контрастивні студії.

Теоретико-методологічна база включає дослідження радянської/реалістичної теорії перекладу сучасної та передуючої досліджуваному матеріалу (Л. Бархударова, Г. Гачечиладзе, Ю. Жлуктенка, І. Кашкіна, В. Комісарова, Р. Міньяра-Белоручева, В. Россельса, А. Фьодорова, М. Цвілінга, А. Швейцера), українські перекладознавчі дослідження, що дозволяють простежити тяглість національних традицій у цій галузі (В. Бабенко, В. Державина, Ю. Жлуктенка, М. Зерова, Р. Зорівчак, Т. Кияка, Л. Коломієць, В. Коптілова, І. Корунця, Г. Кочура, О. Кундзіча, М. Новикової, В. Радчука, М. Стріхи, О. Фінкеля, О. Чередниченка, Т. Шмігера, Б. Якубського), перекладознавчі праці світових, головні європейських і північноамериканських, дослідників, що доводять існування точок перетину українського перекладознавства радянського періоду з тенденціями його розвитку у світі (Л. Венуті, Дж. Гауз, Е. Гентцлера, У. Еко, І. Івен-Зогара, А. Лефевра, І. Левого, Дж. Мандея, Ю. Найди, А. Нойберта, П. Ньюмарка, Д. Робінсона, Г. Турі, Г. Фермеєра), дослідження з історії та теорії КЛ (В. Гака, Л. Деже, К. Джеймса, Ю. Жлуктенка, М. Кочергана, С. Куртеш, Т. Кшешовського, М. Ліпінської, В. Мартона, Д. Престона, В. Скалічки, Б. Ворфа, Я. Фісяка, В. Ярцевої), практичні порівняльні й контрастивні граматики та типології англійської та української мов (Ю. Жлуктенка, А. Левицького, І. Карамішевої, І. Корунця). Для комплексної характеристики постаті Ю. Жлуктенка як науковця використано також деякі його праці з соціолінгвістики та методики викладання іноземних мов. В основу перекладознавчого аналізу покладено дослідження з проблем гуманітарного перекладу (З. Козловська), методики перекладознавчого аналізу з функційної перспективи (К. Норд).

Апробація результатів роботи. Основні положення дисертації висвітлено на засіданнях Методологічного семінару з проблем перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені проф. Ю. Жлуктенка (Львів, 2010 – 2015), звітних наукових конференціях викладачів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 2011 – 2015), щорічних наукових сесіях Наукового товариства імені Шевченка (Львів, 2011 – 2014), VI Міжнародній науково-практичній конференції “Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2012), IX Всеукраїнському соціолінгвістичному семінарі (Львів, 4 квітня 2012 р.), Міжнародній конференції “Słowo. Tekst. Czas – XII. Frazologia w idiolekcie i systemach języków słowiańskich.

W 200. rocznicę urodzin Tarasa Szewczenki” (м. Щецин, Польща, 2013), XI Всеукраїнському соціолінгвістичному семінарі (Львів, 2014 р.), Всеукраїнській конференції “Національна пам’ять у філології: Спадщина професора Юрія Олексійовича Жлуктенка” (м. Львів, 2015), Міжнародній конференції “Сучасна філологічна наука в міждисциплінарному контексті” (м. Київ, 2015 р.).

Матеріали та висновки дослідження використовуються на заняттях зі студентами філологічного факультету й факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка в межах курсів “Контрастивна граматика”, “Контрастивна лінгвістика”, “Соціолінгвістика”, “Рецепція світової літератури в українських перекладах”.

Публікації. Основні положення дослідження висвітлено у 17 одноосібних публікаціях, з них 13 – у фахових виданнях України, 3 – в іноземних наукових виданнях, 1 – у колективному збірнику наукових праць.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та п’ятох додатків. Основний зміст дисертації представлено на 199 сторінках. Список використаних джерел включає 394 позиції, серед яких 358 – наукові праці, 27 – довідкова література, 9 – літературні джерела. Загальний обсяг роботи зі списком використаної літератури і додатками складає 263 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету й завдання дослідження, його предмет, об’єкт і матеріал, окреслено методологічну і методичну основи дослідження, його теоретичне і практичне значення, винесені на захист основні положення, відображено апробацію результатів.

У **першому розділі «Науковий та біографічний контекст дослідницької діяльності Юрія Жлуктенка. Методологічні засади дослідження його спадщини в перекладознавстві й контрастивній лінгвістиці»** висвітлено наукову біографію дослідника, описано інструменти дослідження наукової спадщини вченого. Розділ зосереджено передусім на взаємозв’язку перекладознавства й КЛ як двох дисциплін, що становили об’єкт особливого інтересу Ю. Жлуктенка. Перекладознавство і КЛ описано як нерозривні елементи доробку науковця, що визначають теоретико-методологічну базу дослідження, яка включає праці перекладознавців і контрастивістів, ідейно пов’язані з доробком Ю. Жлуктенка, а також відповідні методи та підходи.

Для дослідження внеску Ю. Жлуктенка у перекладознавство й КЛ в Україні слід враховувати його здобутки і в інших сферах, таких як соціолінгвістика, методика викладання іноземних мов, лексикографія тощо, оскільки лише таким чином можна домогтися цілісного портрету науковця. Внаслідок цього вдалося встановити, що у центрі його наукового пошуку часто стояв інтерес до усіх явищ, пов’язаних із контактами між мовами.

Наукові погляди Ю. Жлуктенка формувалися в умовах відносної відокремленості й розрізненості перекладознавчих досліджень у 1960-1980-х рр. В розділі наголошено вагомість роботи Ю. Жлуктенка для зміцнення позицій Києва як наукового перекладознавчого центру (ідеться передусім про організаційну роботу

Ю. Жлуктенка та його здатність до пошуку молодих талантів). Зосереджуємося також на методологічних засадах проведеного дослідження.

Типовими елементами дослідження особистості вважаємо біографічні факти, наукові здобутки, становлення наукових ідей в контексті епохи, колектив та оточення. Розгляд постаті Ю. Жлуктенка в контексті сучасної йому епохи актуальний передусім у світлі застосованих в дослідженні історичного, біографічного та описового методів, які дозволяють осмислити досліджуваний матеріал з часопросторової перспективи.

Дані про напрацювання Ю. Жлуктенка в різних сферах, що не обмежуються перекладознавством і КЛ, складають основу дослідження його внеску в окремі галузі, оскільки дозволяють встановити витoki деяких його теоретичних поглядів. Таким чином вони водночас є частиною теоретичної бази дослідження.

В процесі дослідження використано як загальнонаукові методи, так і деякі специфічні методи і підходи, притаманні перекладознавству й КЛ. Теоретичні засади дослідження відповідають вимогам антропологічної парадигми, в рамках якої і здійснюється науковий пошук. Зазначимо, що людиноорієнтований, щоби́льше – персоналістський, ухил наукової роботи є характерним для українського перекладознавства різних періодів.

Усе дослідження проведено в рамках антропоцентричної парадигми в її загальнофілософському тлумаченні із використанням низки методів, які дозволяють вивчити і “людський вимір” досліджуваної особистості, і її наукові досягнення в комплексі, що цілком відповідає традиціям перекладознавства в Україні ХХ – початку ХХІ ст.

Огляд тенденцій розвитку сучасного світового перекладознавства засвідчує, що дослідження з історії перекладу і перекладознавства, які зосереджуються на осмисленні ролі певних постатей в наукових і перекладацьких процесах певного періоду, – це одна із точок перетину між сучасним українським та світовим перекладознавством, яка дозволяє говорити про глобальні тенденції розвитку цієї галузі на цьому етапі та входження українського перекладознавства до загальносвітового контексту.

У другому розділі **«Роль Юрія Олексійовича Жлуктенка у поступі української контрастивної лінгвістики»** охарактеризовано дослідження Ю. Жлуктенка з контрастивної лінгвістики у їхньому зв'язку із перекладознавством.

Розгляд напрацювань професора Ю. Жлуктенка у галузі КЛ у ключі дихотомії теоретичні контрастивні дослідження :: прикладні контрастивні дослідження, описаної польським контрастивістом Я. Фісяком, дає змогу віднести його доробок в основному до першої з цих категорій. До прикладних досліджень зараховуємо монографію Ю. Жлуктенка “Порівняльна граматики англійської та української мов” (1960) та розділи “Числівник” і “Складне речення” у книзі “Порівняльні дослідження з граматики англійської, української та російської мов” (1981). Загальнотеоретичні контрастивні дослідження професора представлені низкою розвідок, виданих у наукових журналах та колективних монографіях.

Елементи контрастивістики знаходимо не лише у працях з КЛ, але й із соціолінгвістики, перекладознавства та методики викладання іноземних мов. Багато уваги у своїх дослідженнях Ю. Жлуктенко приділяв проблемі *інтерференції*, яку

виявляв на основі зіставлення фонетичних, граматичних та лексичних систем досліджуваних мов.

У прикладних контрастивних дослідженнях Ю. Жлуктенка першим етапом стала «Порівняльна граматики англійської та української мов» (1960), що визначила підходи до порівняння граматичних систем цих двох мов на десятиліття вперед. Сам Ю. Жлуктенко оцінював свою «Порівняльну граматику...» не надто високо і прагнув її удосконалити. Водночас, ця книжка стала зразком для наступних видань, що доводить визнання наступними авторами її фаховості. Свідченням цьому є покликання на Ю. Жлуктенка у подібних роботах А. Левицького та І. Карамішевої. Вагомість цієї праці особливо виявилася в історичній перспективі, оскільки вона й досі залишається найавторитетнішою працею такого типу в Україні. Книга планувалася як посібник для вчителів, та відіграла набагато вагомішу роль. Перевагою «Порівняльної граматики...» Ю. Жлуктенка вважаємо те, що автор пропонує в ній можливі варіанти перекладу (відповідники обома мовами) навіть там, де прямих еквівалентів не знаходимо. Це ще раз вказує на перекладацько-перекладознавчу орієнтованість досліджень Ю. Жлуктенка з КЛ.

В 1960-1970-х рр. КЛ була малопопулярною на теренах СРСР. Це підтверджується, зокрема, тим фактом, що термін *контрастивна лінгвістика* прийшов у радянську науку відносно пізно, разом із теоретичними доробками у цій сфері, попри те, що практичні дослідження такого характеру проводилися тут і раніше. У «Словарь лингвистических терминов» О. Ахманової, вперше опублікований 1966 р., не включено цього терміна взагалі. Та й *компаративну лінгвістику* визначено тут як галузь мовознавства, присвячену порівняльно-історичним дослідженням споріднених мов (с. 218). Це свідчить про те, що за десять років до публікації програмної статті Ю. Жлуктенка та В. Бублика «Контрастивна лінгвістика. Проблеми і перспективи» (1976) КЛ, яка вже набула значної популярності серед американських і європейських дослідників, не вважалася в Радянському Союзі самостійною пошуковою дисципліною.

Ю. Жлуктенко послідовно розвивав теорію еквівалентності в КЛ, починаючи від її загального визначення і розробляючи її класифікації для контрастивного аналізу (далі – КА) мов загалом та лексики зокрема.

Прослідковуються деякі паралелі між думками, висловленими Ю. Жлуктенком, та поглядами В. Скалічки, зокрема щодо співвідношення КЛ та інших лінгвістичних дисциплін, що дозволяє припустити, що він певною мірою перебував під впливом праць В. Скалічки.

Аналіз теоретичних робіт Ю. Жлуктенка дає змогу зробити висновок, що питання термінологічної точності та доцільності були для нього важливими. Він відстоював однозначність та несинонімічність термінів, неодноразово писав про це у своїх працях та листах. У ракурсі зіставного дослідження мов новизна пошукової галузі спричинилася до виникнення множинності термінів на її позначення, на що Ю. Жлуктенко не міг не звернути увагу. Зокрема дослідник вивчав проблему співвідношення термінів *контрастивна лінгвістика* та *конфронтативна лінгвістика*. Звертався він також і до протиставлення *порівняльний* :: *зіставний*, вважав, що протиставлення цих термінів – відносне і доволі штучне, передусім через метафізичність розрізнення пов'язаних між собою понять аналогії та

контрасту в межах однієї мовної системи. В історичній перспективі можемо стверджувати, що все ж розрізнення між порівняльним та зіставним мовознавством викристалізувалося лише частково.

Значну увагу Ю. Жлуктенко приділяв поняттям *контрастивного аналізу*, *порівнюваності* й *еквівалентності*. Дослідник вважав, що умову, за якої аналізовані об'єкти повністю збігаються з еталоном, можна вважати станом їхньої еквівалентності, проте сам визнавав, що таке визначення суперечливе. Ю. Жлуктенко запропонував власну класифікацію еквівалентності в КА, що складається із чотирьох компонентів (референтної еквівалентності, концептної еквівалентності контекстуальної еквівалентності та ситуативної еквівалентності), ґрунтується на семантиці та перебуває на межі між КЛ і перекладознавством.

Новизна досліджень Ю. Жлуктенка виявилася й у тому, що він вказав на ще одну незаповнену нішу – КА текстів. Він зумів побачити великий потенціал такого роду досліджень. Зокрема, вчений вважав, що дані, отримані при зіставному аналізі текстів, можна було б об'єднати в особливий розділ загального мовознавства – текстологію. При цьому його тлумачення цього терміна радше наближається до сучасних Західних підходів, де текстологію визначають як підрозділ лінгвістичної теорії, яка надає інформацію про структурні властивості текстів в рамках лінгвістики тексту, тоді як в радянській науці текстологію вважали розділом філології, який займається встановленням повного тексту літературних пам'яток і історичних документів.

В питаннях підходів до КА текстів Ю. Жлуктенко схилився до використання першотвору і перекладу. Запропонований ним контрастивний аналіз текстів, який за основу порівняння бере функціональну еквівалентність, значною мірою наближається до перекладознавчого аналізу, що ще раз свідчить про його погляди на перекладознавство і КЛ як на взаємопов'язані дисципліни.

Ю. Жлуктенко передбачив також виникнення типології текстів як окремого розділу лінгвістичної типології. При цьому, типологію текстів вважають важливим інструментом для перекладача та перекладознавця, оскільки переклад завжди мусить враховувати тип тексту, його жанр, функційні характеристики, тощо.

“Аспекти контрастивної лексикології” заклали підвалини цієї галузі досліджень в Україні. Основою порівняння лексики науковець вважав семантику або комунікативно-експресивну функцію. Ю. Жлуктенко запропонував розуміння терміна *лакуна* суголосне поняттю *реалія* в перекладознавстві, з чим лише частково погоджуються інші науковці, які здебільшого вкладають у цей термін ширше поняття. Щобільше, Ю. Жлуктенко запропонував використовувати термін *рівнева асиметрія засобів позначення*, який вдало визначає процес використання описових фраз на позначення деяких понять, які в іншій мові позначаються одним словом. Термін, на жаль, не набув поширення в українському мовознавстві.

У третьому розділі «Система перекладознавчих поглядів Юрія Олексійовича Жлуктенка» представлено детальний розгляд перекладознавчих переконань науковця у їх зіставленні із ідеями інших дослідників (здебільшого з СРСР) ХХ ст. Умовно усі перекладознавчі статті Ю. Жлуктенка можна поділити на дві групи – статті перекладознавчо-лінгвістичні та статті перекладознавчо-критичні (з елементами історії перекладу). До першої належать ті розвідки, які в основному

зосереджуються на питаннях теорії та практики перекладу і пропонують читачеві деякі теоретичні міркування та аналіз опублікованих перекладів. Другу групу представлено роботами типу рецензій та критичних оглядів. Однак, такий поділ може бути лише умовним, оскільки майже у всіх роботах ці проблеми перетинаються і перекликаються.

У своїх статтях науковець піднімає загальні перекладознавчі теми, такі як еквівалентність та адекватність перекладу, відтворення «духу» оригіналу, поетичного образу, віршового розміру, контекстуальної семантики реалій та фразеологізмів, збереження стилістики оригіналу, транслітерація власних назв українською, переклад серійних неологізмів та ін. В розділі доводимо, що у перекладознавчих працях Ю. Жлуктенка прослідковується система поглядів, яка відображає його ставлення до низки перекладознавчих проблем. Її можна узагальнити так:

В перекладознавчому аналізі оперуємо такими категоріями, як *адекватність*, *еквівалентність* і *точність*. Ці терміни використовують на позначення ступеня відповідності текстів. Іноді ці категорії тотожні, та частіше – ні. Так, адекватність радше стосується відтворення опису ситуації (що включає експресивність, основні характеристики авторського стилю, відповідність описуваній ситуації). Еквівалентність – категорія змінна, може визначатися на різних рівнях. Точність – один із складників адекватності й еквівалентності. Точність – це якнайповніше відтворення інформації при максимальній реалізації комунікативної функції. Усі три поняття (адекватність, еквівалентність, точність) – відносні.

Перекладознавчий аналіз, який залучає перелічені вище категорії, – це інструмент оцінки якості перекладу. Якість перекладу оцінюють з огляду на тип, жанр тексту, його автора, суспільне значення тощо. Перекладознавчий аналіз, який виливається у критичні праці, може (і повинен) слугувати засобом цілеспрямованого підвищення якості перекладів. Важливу роль тут також відіграє цільовий читач.

За умови існування множинності перекладів їх перекладознавчий аналіз може зосереджуватися на двох основних аспектах: 1) дослідженні усієї сукупності перекладів з метою прослідкувати послідовність осмислення оригіналу; 2) пошуку найоптимальніших перекладацьких рішень, оскільки передача тексту в перекладі залежить від стратегії перекладача, яка не завжди забезпечує об'єктивний підхід до перекладуваного тексту.

Перекладознавчий аналіз віршових творів повинен враховувати чимало чинників. Зокрема, той факт, що поетичний переклад може ускладнюватися відмінностями між двома мовами. Правильне відтворення форми і розміру вірша та їх співвідношення зі змістом дозволяє передати стиль, настрій оповіді, авторський задум. Створювані образи повинні відповідати загальному контексту, розміру і рими. Просодія – засіб підтримки змістово-образних складових твору. При відтворенні співвідношення змісту і форми набуває ваги перенесення (збереження) функції форми.

Перекладознавчий аналіз художніх і публіцистичних творів включає уважний розгляд таких питань: відтворення образу оповідача в перекладі; відтворення засобів творення образності; передача реалій, безеквівалентної лексики, прислів'їв і приказок; транслітерація топонімів і антропонімів; відтворення ситуативних

характеристик висловлювання; збереження підтексту, конотацій, образної системи. Не варто обходити увагою і структуру тексту, оскільки його архітектоніка загалом та побудова речень як окремих його складників надає тексту характерного тону і настрою. Сукупність усіх цих елементів об'єднується у вимогу відтворення естетичної цінності оригіналу.

Поруч зі своєю системою перекладознавчого аналізу Ю. Жлуктенко представив у своїх працях також низку перекладацьких настанов, які можна узагальнити так:

- Найкращі умови для перекладу – коли добре знаєш автора та відчуваєш з ним певну спорідненість.
- Перекладач художньої літератури повинен вправно володіти усіма ресурсами мови, на яку перекладає, зокрема, стилістичними.
- Перш, ніж братися за переклад, варто дослідити автора, твір, особливості авторського стилю, тощо.
- Перекладач – посередник, покликаний знайти консенсус між різночитаннями твору.

Четвертий розділ «Перекладацька діяльність Юрія Жлуктенка» присвячений аналізу перекладів, що їх зробив Ю. Жлуктенко. Розгляд прозового перекладу з фризської мови засвідчує прагнення перекладача відкрити для читачів фризську літературу, проте через брак необхідної довідкової літератури не всі нюанси вихідного тексту вдалося відтворити в перекладі.

Застосування перекладознавчих поглядів Ю. Жлуктенка до його власних перекладів з англійської мови свідчить про те, що більшість принципів, які він виклав у своїх перекладознавчих працях, застосовано й при роботі над баладами про Робіна Гуда. Попри те, що ці переклади робили два брати – Юрій та Василь Жлуктенки, – відносно чітко виділяються їхні ролі в процесі перекладу. Ю. Жлуктенко був “першою та останньою інстанцією” цієї роботи, оскільки робив підрядники та редагував віршовий текст. Таким чином, під час роботи над цим перекладом від побував і в ролі перекладача, і в ролі редактора.

Чернетки перекладів повністю ілюструють дотримання усіх настанов перекладача, яким Ю. Жлуктенко надавав ваги.

Водночас, категорія *точності*, яка в системі перекладознавчих поглядів Ю. Жлуктенка виступає однією зі складових еквівалентності та адекватності, не відображена в перекладах балад сповна, що свідчить про те, що розуміння вагомості цієї вимоги до перекладу з'явилося у Ю. Жлуктенка на пізнішому етапі його наукової та творчої діяльності. Як наслідок, у деяких випадках не можемо говорити про еквівалентність між частинами вихідного та цільового текстів. Втім, через відсутність остаточних варіантів перекладу, висновки про адекватність перекладних текстів оригінальним робити не можемо.

Особливо вагомий – переклад Ю. Жлуктенком монографії У. Вайнрайха “Languages in Contact”. Цей переклад виділяється тим, що пропонує низку специфічних перекладацьких рішень. Передусім, звертає на себе увагу розширене бачення ролі перекладача наукової літератури Ю. Жлуктенком. При роботі над цим текстом він вдався як до переформатування тексту за вимогами наукового стилю російської мови, так і до масштабніших змін викладу тексту. Вони виявилися

передусім у іншому підході до подання виносок та приміток. Водночас, Ю. Жлуктенко виконав роль бібліографа та коментатора.

Аналіз оригіналу та перекладу проводився в два етапи. На першому ми звернулися до одного із компонентів аналізу тексту, запропонованого К. Норд. Вибір саме такої моделі аналізу пояснюється тим, що вона не зводить аналіз та порівняння текстів до традиційних категорій еквівалентності чи відповідності.

Під час другого етапу аналізу ми скористалися трикомпонентною класифікацією проблем перекладу гуманітарних (зокрема, мовознавчих) текстів, наведеною З. Козловскою. За нею ми детально проаналізували основні та лінгвістичні проблеми перекладу. При роботі з основними проблемами ми розглянули питання коментування та приміток до текстів, оформлення бібліографії та покликань у тексті, а також пропуски деяких частин тексту з ідеологічних чи інших міркувань. Аналіз лінгвістичних проблем зосереджується на дослідженні соціолінгвістичних термінів, використовуваних у вихідному та цільовому текстах. Категорію напівосновних-напівлінгвістичних проблем ми не аналізували, оскільки не виявили у вказаних текстах особливо складних в цьому плані місць.

Проведення аналізу дозволило дійти таких висновків:

1) На нашу думку, гуманітарні тексти більше, ніж негуманітарні піддаються впливу ідеологічних чинників, та й самі нерідко є носіями певної ідеології. Внаслідок цього вони піддаються доволі строгій цензурі при перекладі, а їх відтворення цільовою мовою залежить не лише від об'єктивних мовних чинників, а й від суб'єктивних, таких як сприйняття тексту перекладачем та редактором, або вимоги пануючої ідеології, які можуть спричиняти внесення певних змін у текст, чи, щонайменше, вилучення з нього частин, які їй не відповідають.

2) Слідом за З. Козловскою вважаємо, що гуманітарні тексти несуть не лише інформаційне навантаження, а й авторське бачення світу, його філософські установки. При перекладі на них накладається також і бачення світу перекладачем. Водночас, перекладач може свідомо модифікувати цю картину, щоб вона відповідала певним критеріям цільової культури.

3) Хоч аналізовані в цьому розділі пропуски в перекладі і не надто численні, проте вважаємо їх дуже показовими. Вони свідчать про небажання системи компрометувати себе через проведення неналежних аналогій. В тексті пропущено частини та позиції у списку літератури, які стосуються національної ідентичності та насильницької асиміляції, тобто тем, які могли викликати негативний резонанс та звести нанівець усі старання радянської влади ефективно придушити будь-які вияви національної гідності та швидко асимілювати населення Союзу.

Ю. Жлуктенко відзначився також віднайденням відповідників тим термінам, які ще не існували чи не були кодифіковані в російській мові. На жаль, більшість із запропонованих ним відповідників так і не знайшла свого відображення у російськомовних словниках лінгвістичної та соціолінгвістичної термінології.

Привертає увагу і “обрамлення” перекладу: вступ акад. В. Ярцевої, коментарі перекладача, список літератури на тему мовних контактів, опублікованої на теренах тогочасного СРСР. Усе це ставить перекладний текст у “правильний” культурний та т. зв. ідеологічний контекст.

Загалом, російський переклад книги У. Вайнрайха “Languages in Contact” – приклад успішної перекладацької маніпуляції в умовах суворого ідеологічного контролю.

ВИСНОВКИ

Дисертація – спроба проникнути в науковий світогляд Ю. Жлуктенка. Дослідження показало, що з погляду сучасності наукова діяльність Ю. Жлуктенка в галузях перекладознавства і КЛ становить важливий етап їхньої історії, що справив суттєвий вплив на напрями їхнього подальшого розвитку. Водночас здобутки Ю. Жлуктенка-перекладача відкривають читачам нові наукові та літературні обрії, що також вважаємо важливим з огляду на їхнє першочергове завдання – заповнити прогалини в українській перекладній літературі, зокрема творами, написаними мовами обмеженого користування.

Особистість Ю. Жлуктенка-дослідника перекладознавства і КЛ, а разом і перекладача, вперше стала центром уваги комплексного дослідження, в якому описано та зроблено спробу пояснити передумови та впливи на формування наукових поглядів дослідника, розкрито роль його напрацювань у подальшому розвитку філології в Україні. Погляди вченого на КЛ і перекладознавство, викладені в окремих розвідках різних років, зібрано, упорядковано й систематизовано в цілісну систему. Порівняно цю систему з думками інших науковців. Упорядкування перекладознавчих поглядів Ю. Жлуктенка дало можливість окреслити систему перекладознавчих поглядів науковця, що насамперед зосереджується на питаннях художнього перекладу.

Дослідження внеску Ю. Жлуктенка має антропоцентричне спрямування, що цілком відповідає традиціям українського перекладознавства ХХ – початку ХХІ ст.

Вивчення особистості науковця, який працював у різних галузях науки, вимагає використання цілого комплексу різних методів та підходів, сукупність яких дозволяє якнайкраще охарактеризувати науковий портрет дослідника. У процесі дослідження використано як загальнонаукові методи, так і деякі специфічні методи, притаманні перекладознавству й КЛ.

Постать Ю. Жлуктенка неможливо розглядати у відриві від загальнонаукового та соціально-політичного контексту радянського часопростору, а також без певного зіставлення із загальносвітовим науковим фоном.

Новаторство, як одна з ключових рис, що характеризують працю вченого, виявлялася в усіх аспектах роботи Ю. Жлуктенка. Попри позірну розрізненість, комплексний розгляд наукових і професійних інтересів науковця свідчить про їхню суміжність, наявність спільного “ядра”. Уся його дослідницька й перекладацька праця зовереджувалася навколо його зацікавлення питанням взаємодії мов у різних формах та за різних обставин.

Унаслідок проведеного дослідження можемо стверджувати таке:

“Програмою” наукової діяльності Ю. Жлуктенка вважаємо сукупність таких настанов науковця: 1) робота в малорозвинених пошукових галузях; 2) ознайомча діяльність; 3) спроби заповнити культурні та наукові прогалини. Дотримання цих принципів допомагало Ю. Жлуктенку розвивати українську філологію.

Підбір літературних творів для перекладу свідчить про спроби дослідника заповнити прогалини в перекладній літературі українською мовою. Його переклади

творів фризької та фламандської літератур – перші в Україні. Вибір творів цілком не випадковий. Збірка фризької поезії “Над озерами білі вітрила” послідовно представляє поезію різних періодів фризької літератури, починаючи від XVII ст. і до 80-х рр. XX ст., що дозволяє читачеві отримати відносно цілісне уявлення про етапи розвитку фризької поезії. Показовим для цієї літератури є й роман “De fûke” Рінка ван дер Вельде, якого називають “фризьким Гемінгвеєм”. Актуальність перекладу роману “Небезпека” фламандця Йоса Ванделоо пов’язана із проблемою ядерної загрози, про яку йдеться в творі, що, вочевидь, була близькою українському читачеві після катастрофи на Чорнобильській АЕС.

В царині перекладознавства погляди Ю. Жлуктенка загалом вписувалися в рамки т. зв. “реалістичної” теорії перекладу, яка переважала в СРСР того часу. Встановлено спільність поглядів дослідника та таких українських перекладознавців, як Г. Кочур та В. Коптілов, російських – В. Комісаров, А. Федоров, О. Швейцер та ін. Розрізнені думки вченого складаються в єдину систему перекладознавчих поглядів, в центрі якої стоїть оцінка якості перекладу. Втім, не усі елементи цієї системи виявилися однаково успішними й стійкими. Зокрема, суперечливими видаються твердження щодо тотожності еквівалентності й адекватності перекладу, а також екстраполяція перекладознавчих підходів до еквівалентності на КЛ. Ю. Жлуктенко вважав, що перекладознавство повинно допомагати перекладачам у подоланні труднощів, тому звертався до цього питання у своїх статтях.

Система перекладознавчих поглядів Ю. Жлуктенка пройшла випробування на можливість її застосування до художніх перекладних текстів. Матеріалом для аналізу стали українські переклади балад про Робіна Гуда, що їх зробили В. та Ю. Жлуктенки. Внаслідок такої апробації вдалося встановити, що такі принципи, як дотримання історичної правди, збереження форми, відповідність засобів вираження епосі сформувалися у Ю. Жлуктенка ще на “ранньому” етапі його перекладацької діяльності. Водночас, погляди на відношення між змістом і формою, збереження точності, критичне ставлення до підміни образів, розуміння еквівалентності, збереження “духу” оригіналу тощо на цьому етапі чітко не прослідковуються, що дає підстави стверджувати, що теоретичні узагальнення цих питань Ю. Жлуктенко сформулював пізніше.

Переклад гуманітарних текстів – окрема галузь, що характеризується специфічними проблемами та підходами. Слідом за З. Козловською вважаємо, що гуманітарні тексти несуть не лише інформаційне навантаження, але й авторське бачення світу, його філософські установки. При перекладі на них накладається також бачення світу перекладачем. Водночас, перекладач може свідомо модифікувати цю картину, щоб вона відповідала певним критеріям цільової культури.

Науковий переклад Ю. Жлуктенка цілком вписується в коло його зацікавлень. Для його публікації довелося деякою мірою “відкоригувати” текст, щоб його визнали придатним до друку. Аналіз цього перекладу в зіставленні з оригіналом показав, що у своєму прагненні розширити горизонти науки в СРСР Ю. Жлуктенко вийшов далеко за межі традиційного розуміння функції перекладача, взявши на себе також роль коментатора та укладача бібліографії. Вважаємо, що для читача, знайомого з іменем Ю. Жлуктенка та його працями з дослідження мовних контактів,

ці доповнення значною мірою підвищили міру “видимості” перекладача, а подекуди навіть знизили рівень довіри до автора.

Ю. Жлуктенко одним із перших звернувся до порівняльних досліджень з граматики англійської та української мов. Популярнішими та “бажанішими” на той час були дослідження мов союзних республік у зіставленні з російською. Оскільки КЛ на той час не була цілком офіційно визнаною в СРСР, порівняльні дослідження могли проводитися лише з дидактичною метою – щоб полегшити роботу вчителям та викладачам іноземної мови. Тому порівняльні дослідження з граматики двох мов могли брати за основу лише традиційний (“класичний” за Т. Кшешовським) підхід. “Порівняльна грамика англійської та української мов” Ю. Жлуктенка і сама стала певною мірою “класичною” (тобто зразковою), оскільки усі наступні (хоч і нечисленні) дослідження опираються на неї та багато в чому її наслідують.

“Порівняльна грамика” була для Ю. Жлуктенка першим кроком на шляху до популяризації КЛ в Україні, адже більшість попередніх досліджень такого характеру опиралися на принципи порівняльно-історичного мовознавства й ставили перед собою інші цілі. Не менш вагомою виявилася й роль Ю. Жлуктенка у започаткуванні теоретичних контрастивних студій. Дослідник зумів ввести в науковий обіг основні дані з історії започаткування цієї галузі й базові поняття, що лежать в основі зіставних досліджень на синхронному рівні. Як окремі галузі пошукової діяльності в межах КЛ Ю. Жлуктенко виділяв контрастивну лексикологію та контрастивну текстологію. Головними здобутками вченого в контрастивній лексикології вважаємо його двокомпонентну класифікацію еквівалентності (*позитивна :: негативна*) та використання терміна *рівнева асиметрія засобів позначення* поруч із терміном *лакуна* (із розмежуванням їхніх значень).

У дослідженні з контрастивної текстології Ю. Жлуктенко передбачив виокремлення типології текстів у окремий розділ. Попри це, запропонований ним контрастивний аналіз текстів значною мірою наближається до перекладознавчого аналізу.

Дослідження постаті науковця вимагає урахування часопросторового та наукового контексту, адже вагомість внеску певної особистості можна оцінити лише у зіставленні з науковими досягненнями відповідної епохи. Саме тому це дослідження розглядає наукові погляди Ю. Жлуктенка у зіставленні з думками його попередників та сучасників, головню з України та СРСР, а подекуди й з інших країн. Унаслідок такого підходу вдалося, зокрема, встановити, що в галузі КЛ погляди Ю. Жлуктенка суголосні деякою мірою поглядам російських дослідників В. Гака та В. Ярцевої, поляка Я. Фісяка і угорця Л. Деже. Українські дослідники того часу подібні проблеми розробляли мало, що підкреслює вагомість роботи Ю. Жлуктенка саме для розвитку української КЛ.

Комплексний розгляд наукової спадщини Ю. Жлуктенка, обґрунтований в цьому дослідженні, доводить, що науковець зробив важливий внесок у розвиток перекладознавства, КЛ та деяких інших пошукових галузей в Україні. Його наукова сміливість та відданість ідеям поступу наукових досягнень дозволили заповнити деякі прогалини в багатьох ділянках української філології, зокрема

перекладознавства, та започаткувати КЛ і соціолінгвістику як повноцінні пошукові галузі.

Діяльність професора була передусім підпорядкована освітній меті. Його наукова робота, а також уміння знаходити та розвивати молоді дослідницькі таланти відбилася на розвитку окремих пошукових галузей. Організаційна діяльність професора Ю. Жлуктенка – не менш важлива, ніж наукова, а тому їх не можна розглядати відокремлено. Важливим є внесок професора (разом із О. Чередниченком) в започаткування збірника “Теорія і практика перекладу”, впровадження перекладознавства як окремої спеціальності для захисту дисертацій, організації Відділу романо-германського мовознавства Інституту мовознавства імені О. О. Потебні АН УРСР. Безсумнівно, усе це відіграло важливу роль у розвитку мовознавчої науки в Україні та активізувало перекладознавчі дослідження. До того ж, Ю. Жлуктенко мав неабиякий авторитет у радянській науковій громаді 60-80-хх рр. ХХ ст.

Комплексний розгляд професійної діяльності Юрія Жлуктенка доводить вагомість його особистості для української філології, а відголоски його праці бачимо й у роботах сучасних науковців, які продовжили та розвинули його ідеї (Б. Ажнюк, Р. Зорівчак, В. Карабан, М. Кочерган, В. Манакін, О. Чередниченко та ін.). Покликання на праці Ю. Жлуктенка знаходимо в численних сучасних дослідженнях, що свідчить про релевантність його наукових ідей і в ХХІ ст.

Дослідження охопило основні напрями діяльності Ю. Жлуктенка як дослідника в галузях перекладознавства, контрастивної лінгвістики, і як перекладача-практика. Його результати є певним внеском до історії контрастивної лінгвістики, перекладознавства і перекладу в Україні. Отримані результати можна застосовувати у дослідженнях з контрастивної лінгвістики, перекладознавства, а також проблем художнього та гуманітарного перекладу. Вивчення постаті Ю. Жлуктенка щодо його внеску до перекладознавства і КЛ відкривають перспективи для подальших досліджень:

- порівняльної історії українського перекладознавства та КЛ в особистостях;
- напрацювань учнів та послідовників Ю. Жлуктенка;
- специфіки перекладу гуманітарних (передусім мовознавчих) текстів.

У майбутньому доречно для досягнення повнішого інтелектуального життєпису науковця дослідити його внесок у популяризацію в Україні фризької та фламандської мов і літератур.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Пилипчук О. «Порівняльна грамати́ка англійської та української мов» професорів Ю. О. Жлуктенка (1960) і А. Е. Левицького (2008) / О. Пилипчук // Іноземна філологія, 2012. – Вип. 124. – С. 136-146.
2. Пилипчук О. В. Професор Юрій Олексійович Жлуктенко як перекладач наукової літератури: загальні аспекти / О. В. Пилипчук // *Studia Germanica et Romanica*. – Донецьк, 2012. – Т. 9, № 2 (26). – С. 127 – 135.

3. Пилипчук О. В. Професор Юрій Олексійович Жлуктенко як теоретик контрастивної лінгвістики / О. В. Пилипчук // *Studia Germanica et Romanica*. – Донецьк, 2011. – Том 8, № 3 (24). – 105-113.
4. Пилипчук О. Еквівалентність у контрастивному аналізі з погляду професора Ю. О. Жлуктенка / О. Пилипчук // *Іноземна філологія*. – 2011. – Вип. 123. – С. 163-169.
5. Пилипчук О. З історії формування соціолінгвістичної термінології: зіставна характеристика відповідників У. Вайнрайха та Ю. Жлуктенка // *Мова і суспільство*. – 2013. – Вип. 4. – С. 131 – 137.
6. Пилипчук О. Перекладознавчі погляди професора Юрія Олексійовича Жлуктенка в контексті досліджень радянської школи перекладознавства // *Іноземна філологія*. – 2013. – Вип. 125. – С. 150 – 158.
7. Пилипчук О. Перекладознавчі погляди професора Юрія Олексійовича Жлуктенка / О. Пилипчук // *Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови*. – 2014. – Вип. 22. – С. 170–175.
8. Пилипчук О. Питання теорії і практики перекладу в науковому доробку професора Юрія Олексійовича Жлуктенка / О. Пилипчук // *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. – 2012. – Вип. 104 (1). – С. 287-291.
9. Litviniak O. V. Scholarly legacy of professor Yuriy Oleksiyovych Zhluktenko in the context of linguistic research in the 1950s – 1980s // *Studia Germanica et Romanica*. – 2014. – Т. 11, № 1 (31). – С. 121 – 131.
10. Litviniak O. Professor Yuriy Zhluktenko's Contribution to Methodology of Language Teaching / O. Litviniak // *Іноземна філологія*. – 2014. – Вип. 127, Ч. 2. – С. 247-252.
11. Літвіняк О. Languages in Contact У. Вайнрайха в російському перекладі Ю. Жлуктенка / О. Літвіняк // *Іноземна філологія*. – Львів, 2015. – Вип. 128. – С. 104 – 112.
12. Літвіняк О. В. Роль Юрія Олексійовича Жлуктенка у поступі української філологічної думки / О. В. Літвіняк // *Мовні і концептуальні картини світу*. – Київ, 2015. – Вип. 55. – С. 16-23.

Статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних

13. Litvinyak O. Yuriy Zhluktenko as an Educator / O. Litvinyak // *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. – 2015. – Vol. III (29), Iss. 57. – P. 6–8.
14. Litvinyak O. Translation Quality Assessment as Viewed by Professor Yuriy O. Zhluktenko / O. Litvinyak // *Science and Education a New Dimension. Philology*. – 2015. – Vol. III (16), Iss. 70. – P. 21-23.

Опубліковані праці апробаційного характеру

15. Пилипчук О. Перша розвідка з контрастивної лінгвістики в українському мовознавстві / О. Пилипчук // *Пристрасть науки / упроряд. М. Латик, Г. Матвіїв*. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 122–132.

16. Пилипчук О. Внесок професора Юрія Олексійовича Жлуктенка в дослідження фразеології / О. Пилипчук // *Słowo.Tekst.Czas* XII. - Szczecin-Greifswald, 2014. – Т. 1. – С. 306-313.
17. Літвіняк О. Постать Юрія Жлуктенка в українській лінгвокультурі / О. Літвіняк // *Дивослово*. – 2015. – № 10. – С. 37-39.

АНОТАЦІЯ

Літвіняк О. В. Внесок професора Юрія Олексійовича Жлуктенка в розвиток перекладознавства і контрастивної лінгвістики в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство. – Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – Київ, 2016.

Вперше в українському перекладознавстві в дисертації комплексно досліджено наукові погляди професора Юрія Олексійовича Жлуктенка, а також його практичні підходи до наукового та художнього перекладу. Детально проаналізовано його перекладознавчі погляди, які в процесі дослідження вдалося виокремити з його розвідок. Здійснено спробу зіставити його думки щодо деяких питань із поглядами інших (здебільшого, сучасних йому) науковців. Присвячено увагу перекладацькій діяльності професора, зокрема його перекладам із фризької та англійської мов. Уважно проаналізовано його науковий переклад монографії У. Вайнрайха «Languages in Contact» російською мовою з наголосом на те, що цей переклад – гуманітарний, а також подано деякі міркування щодо перекладу балад про Робіна Гуда, зробленого спільно братами Василем та Юрієм Жлуктенками. У дисертації також обґрунтовано новаторство дослідника, яке виявилось передусім у контрастивній лінгвістиці – він був ініціатором розвитку цієї пошукової галузі в Україні.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що основним рушієм наукової та перекладацької діяльності професора Юрія Олексійовича Жлуктенка було намагання дати поштовх розвитку різних філологічних галузей в Україні.

Ключові слова: Ю. Жлуктенко, перекладознавство, гуманітарний переклад, художній переклад, контрастивна лінгвістика.

АННОТАЦИЯ

Литвиняк А. В. Вклад профессора Юрия Алексеевича Жлуктенко в развитие переводоведения и контрастивной лингвистики в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.16 – переводоведение. – Киевский национальный университет им. Т. Шевченко. – Киев, 2016.

Это исследование впервые в украинском переводоведении комплексно рассматривает научные взгляды профессора Юрия Алексеевича Жлуктенко, а также его практические подходы к научному и художественному переводу. Детально проанализированы его переводоведческие взгляды, которые в процессе исследования удалось выделить из его статей. Сделана попытка сопоставить его

мысли относительно некоторых вопросов со взглядами других (в основном современных ему) ученых. Обращено внимание на переводческую деятельность профессора, в т. ч. его переводы с фризского и английского языков. Проанализирован его научный перевод монографии У. Вайнрайха “Languages in Contact” на русский язык, с особым вниманием к тому факту, что этот перевод – гуманитарный, а также представлены некоторые мысли о переводе баллад о Робине Гуде, сделанном совместно братьями Василием и Юрием Жлуктенко. В диссертации также обосновано новаторство исследователя, которое проявилось прежде всего в контрастивной лингвистике – он был инициатором развития этой научной отрасли в Украине.

Проведенное исследование позволяет утверждать, что главным двигателем научной и переводческой деятельности профессора Юрия Алексеевича Жлуктенко были попытки подтолкнуть развитие разных филологических отраслей в Украине.

Ключевые слова: Ю. Жлуктенко, переводоведение, гуманитарный перевод, художественный перевод, контрастивная лингвистика.

SUMMARY

Litviniak O. V. Contribution of Professor Yuriy Oleksiyovych Zhluktenko to the Development of Translation Studies and Contrastive Linguistics in Ukraine. - Manuscript.

Dissertation to gain a candidate degree in philology, speciality 10.02.16 – Translation Studies. – Taras Shevchenko National University of Kyiv. – Kyiv, 2016.

This dissertation is the first in Ukrainian Translation Studies comprehensive research of scholarly views of Professor Yuriy O. Zhluktenko, as well as his practical approaches to translation of humanitarian literature and belles-lettres. His ideas concerning Translation Studies were elicited from his articles and thoroughly analyzed. An attempt at comparing the ideas of Yuriy O. Zhluktenko with those of other scholars (mainly his contemporaries) was made. Special attention was paid to Professor’s translation activity. Particularly, his translation of U. Weinreich’s *Languages in Contact* into the Russian language was subject to analysis with special stress on this translation being a humanitarian one. The research grounds innovativeness of the researcher, which manifested itself primarily in Contrastive Linguistics, where he was the initiator of the development of this research field in Ukraine.

Chapter 1 “Scholarly and biographical context of Yuriy O. Zhluktenko’s research activity. Methodological principles of his legacy in Translation Studies and Contrastive Linguistics” highlights methodological principles of research, interconnection of Translation Studies and Contrastive Linguistics, presents a comprehensive description of scholarly and translation achievements of Yuriy O. Zhluktenko.

The second chapter “The role of Yuriy O. Zhluktenko in the development of Ukrainian Contrastive Linguistics” characterizes the researcher’s views on Contrastive Linguistics as a theoretical and applied branch of research.

Consideration of Yuriy O. Zhluktenko’s works on Contrastive Linguistics from the point of view of the dichotomy *theoretical contrastive studies* (which are subdivided into general and specific) vs. *applied contrastive studies* (also subdivided into general and specific), suggested by the Polish scholar J. Fisiak, allows for classification of

Yu. Zhluktenko's research as belonging to the former category. Specific theoretical research borders on applied research. Not only does it compare two languages on different levels, but also suggests practical application of the theoretical material. To this category, we refer Yu. Zhluktenko's book *Comparative Grammar of English and Ukrainian* (1960), and chapters "Numeral" and "Complex sentence" in the book *Comparative Research into Grammar of the English, Ukrainian, and Russian Languages* (1981). General theoretical research of Professor Yu. Zhluktenko is represented by a number of articles published in scholarly journals and collective monographs.

The third chapter "Yuriy O. Zhluktenko's system of translation studies views" represents a detailed description and analysis of the scholar's Translation Studies ideas in comparison to those of other researchers (mostly USSR-based ones) of the 20th century.

Provisionally, all Zhluktenko's articles can be divided into two groups: linguistically oriented and critically oriented Translation Studies articles. Zhluktenko researches such issues as equivalence and adequacy in translation, reproduction of the "spirit" of the original, poetic image, meter, contextual semantics of realia and phraseological units, preservation of original style, transliteration of proper names in Ukrainian, translation of serial neologisms, etc.

According to Zhluktenko, key components of a translation studies analysis are such categories as *adequacy*, *equivalence* and *accuracy*. Translation studies analysis that employs these categories is an instrument of translation quality assessment. Translation quality is assessed taking into account the type and genre of the text, its author, social significance, etc. Translation studies analysis resulting in critical works can (and should) serve as a means of purposeful improvement of translation quality. A target reader is also of importance in this process.

Chapter 4 "Yuriy O. Zhluktenko's translation activity" covers the analysis of translations by Zhluktenko: translation of the Frisian novel *De fûke* by Rink van der Velde, translation of the Robin Hood ballads done jointly by two brothers – Vasyl and Yuriy Zhluktenkos, and a scholarly translation done by Professor – Russian version of Weinreich's *Languages in Contact*.

The analysis of Zhluktenko's prose translation from Frisian proves the translator's striving to introduce Frisian literature to Ukrainian readers, however, due to lack of the necessary reference materials not all details and subtleties of the source text were reflected in translation.

The unpublished translation of Robin Hood ballads done by Vasyl and Yuriy Zhluktenkos was analyzed in an attempt at comparing Zhluktenko's practical approaches to translation with his theoretical views. The Ukrainian translations of the Robin Hood ballads were done in 40s-50s of the 20th century, long before the appearance of Zhluktenko's first theoretical articles on translation. The analysis allowed us to conclude that Zhluktenko was quite consistent both in his theoretical and practical work in observing the principle of preserving the unity of form and meaning of the original, as well as of historical truth in translation. However, no clear attitude of the researcher to omission or replacement of images/details in translation is seen here leading us to conclusion that the views on this issue formed sometime later.

The analysis of the Russian translation of Weinreich's *Languages in Contact* allowed for reaching the following conclusions: 1) humanitarian texts are more prone to

the influence of ideological factors than non-humanitarian ones; in fact, they may themselves be the carriers of a certain ideology. As a result, they may be subject to serious censorship; 2) the role of the translator in Russian translation of Weinreich's *Languages in Contact* is very prominent, exceeding the regular approach to translator's duties; 3) omissions in translation are very indicative of the unwillingness of the system to compromise itself through improper analogies.

The research done proves that Yuriy O. Zhluktenko's scholarly and translation activity was aimed at raising other scholar's awareness of many linguistic problems and, consequently, giving an impetus to development of different branches of philology in Ukraine.

Key words: Zhluktenko, Translation Studies, humanitarian translation, belles-lettres translation, Contrastive Linguistics.